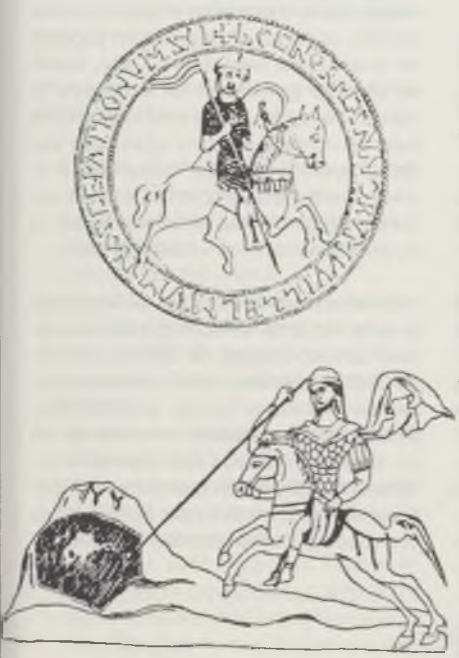
Ideetje misschien...?

In het kader van dit 'reisnummer' van Kleio vindt u hier twee verslagen van reizen in het verleden. Ze zijn vertaald/bewerkt en voorzien van vragen, zodat de teksten in een onderbouwles onmiddellijk inzetbaar zijn.

Guus Peek vond in Jack Beeching (ed.), *Voyages and discoveries* (Penguin English Library, 1972) het verhaal van Ingulphus, een abt uit de elfde eeuw die reisde naar Jeruzalem. Dit reisverslag maakt deel uit van een grote documentenverzameling *The Principal Navigations, Voyages, Traffiques and Discoveries of the English Nation* van Richard Hakluyt (1589).
Bart Engbers schreef aan de hand van een aantal bronnen over de Nijlreizen van de dames Tinne. Hij bewerkte het hoofdstuk 'Expeditie naar de dood' uit *Vrouwen op ontdekkingsreis* door Wolf Kielich, onder andere uitgegeven als Rainbowpocket 90.

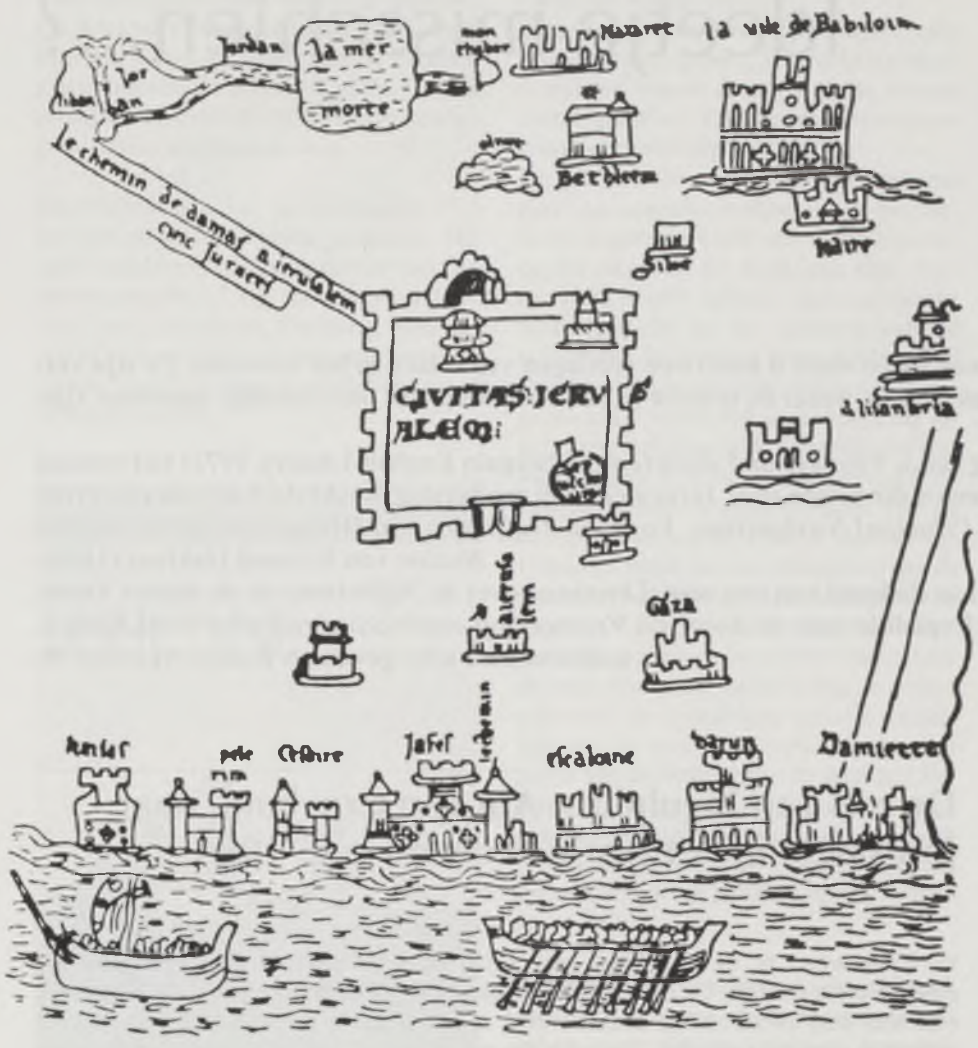
De reis van Ingulphus, Abt van Croyland, naar Jerusalem in het jaar van onze Heer, 1064

In 1589 werd er in Engeland een serie boeken gedrukt. De titel was *De Belangrijkste Reizen, Tochten, Handelsmissies en Ontdekkingen van de Engelsen*. Het was een verzameling documenten, reisverslagen, die in totaal een miljoen woorden lang zou worden. De man die dit bij elkaar gebracht had was Richard Hakluyt (spreek uit Heklut). Hij was een geleerde, een aardrijkskundige, een diplomaat, een spion en nog veel meer. Hij verzamelde de reisverslagen uit het verleden vooral om de Engelse kooplieden en avonturiers die nog op reis gingen goede informatie te geven. Een van de oudste reisverslagen gaat over een bedevaart naar Jerusalem, nog voor de Eerste Kruistocht.

Ik ben Ingulphus, een nederig dienaar van de Eerwaarde Guthlac en van zijn klooster van Croyland. Ik ben in Engeland geboren in de prachtige stad Londen. Mijn ouders waren Engelsen. Ik ging naar de school van Westminster en later werd ik naar de Universiteit van Oxford gestuurd.

Toen ik ouder werd ging ik neerkijken op het bescheiden bezit van van mijn ouders. Ik werd ontrouw aan mijn eigen geboortegrond. Ik werd aangetrokken door het hofleven van koningen en prinsen, en ik wilde zo graag gekleed gaan in zijden gewaden en een trotse en kostbare uitrusting hebben. En jawel, op dat moment kwam Willem, onze huidige regerende vorst, maar toen nog Earl van Normandië, met een enorme groep volgelingen en dienaren naar Londen, om met zijn familielid Koning Edward de Belijder te spreken. Ik drong me binnen in dit gezelschap door mezelf aan te bieden voor iedere spoedeisende en gewichtige zaak. De zegerijke Earl zelf leerde me al snel kennen en hij hield veel van me.
Met hem zeilde ik naar Normandië. Ik werd zijn secretaris en bestuurde zijn hofhouding. Maar ik bleef een jeugdig heethoofd met zin in avontuur, en ik begon me zelfs daar wat te vervelen, terwijl ik toch al zo ver boven mijn stand verheven was.

Toen ging het bericht door Normandië dat allerlei bisschoppen en vorsten bezorgd waren om hun zieleheil. Om een godsdiensige daad te stellen gingen ze op bedevaart naar Jerusalem. Daarop gingen verschillende leden van de familie van de Earl, heren zowel als dienaren (waarvan ik de baas was) snel op reis, met de zegen van onze heer de Earl. Met dertig ruiters spoedden we ons naar Duitsland waar we ons aansloten bij de

Plattegrond van Jeruzalem en omgeving (ca. 1100).

aartsbisschop van Mainz. En omdat er in het gezelschap van de bisschoppen zevenduizend goed op deze expeditie voorbereidde personen waren, trokken we voorspoedig door veel provincies. Uiteindelijk bereikten we Constantinopel.

Daar bewezen we eer aan de keizer Alexius, we zagen de kerk van de Heilige Sophia en we kusten verschillende heilige relikwieën.

We trokken weg door de streek Lycia en vielen in handen van Arabische dieven. We werden beroofd van oneindige hoeveelheden geld en we verloren veel mensen. We ontsnapten maar nauwelijks met groot levensgevaar. Uiteindelijk bereikten we vol vreugde de stad waar we zo naar verlangd hadden, Jerusalem.

Daar werden we ontvangen door de zeer eerbiedwaardige, oude en heilige patriarch Sophronius, met veel muziek van cymbalen. Bij het licht van toortsen leidde hij ons in een ernstige optocht naar de allerheiligste Kerk van het Heilig Graf van onze Redder.

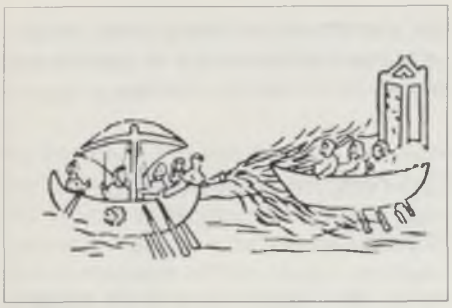
Hoeveel gebeden we hier gezegd hebben, hoeveel tranen we gestort hebben, wat een diepe zuchten we geslaakt hebben, dat weet alleen onze Heer Jezus Christus.

Vanaf het glorieuze graf van Christus werden we naar andere heilige monumenten van de stad gebracht. We zagen met ogen vol tranen een groot aantal heilige kerken en gebedshuizen die Achim Sultan van Egypte kort daarvoor had laten vernielen.

Toen we alle ruïnes binnen en buiten deze heilige stad met droeve tranen hadden beweend, vervuld van grote zorgen en sterke emoties, en nadat we geld hadden gegeven om enkele ervan weer op te bouwen, wilden we uit louter godsvrucht het land verder in trekken. We wilden baden in de allerheiligste rivier de Jordaan en alle voetstappen van Jezus kussen. Maar de diefachtige Arabieren loerden overal op ons. Ze lieten niet toe dat we ver de stad uit trokken omdat ze zo groot in aantal en zo vechtlustig waren.

In de lente kwam er een vloot uit Genua aan in Jaffa. Op deze schepen gingen we allemaal aan boord (nadat de Christen kooplieden al hun goederen in de kuststeden hadden verhandeld en net als ons de heilige plaatsen hadden bezocht) en voeren de zee op. We werden belaagd door stormen en orkanen, maar uiteindelijk breikten we Brindisi. Onze reis door Apulië naar Rome verliep voorspoedig. Daar bezochten we de woon-

plaatsen van de heilige apostelen Petrus en Paulus. We bewezen eer in verschillende monumenten aan heilige martelaren op plekken in de hele stad.
Van daar vertrokken de aartsbisschoppen en andere vorsten van het Keizerrijk naar rechts naar Duitsland. Wij sloegen linksaf naar Frankrijk. We namen afscheid van elkaar onder onuitsprekelijke dank en met grote hoffelijkheid.
En eindelijk, na zo lange tijd, keerden er van de dertig ruiters die vet, levenslustig en vol vrolijkheid uit Normandie vertrokken waren, nauwelijks twintig weerom, arme pelgrims, allemaal te voet, uitgemergeld tot op het bot.

OPDRACHTEN

1. Zoek in je historische atlas de volgende plaatsen uit het verslag op:
   Londen - Oxford - Normandië - Mainz - Constantinopel - Jerusalem - Jaffa - Genua - Brindisi - Rome.
2. Bisschoppen en vorsten gingen op bedevaart omdat ze bezorgd waren over hun zieleheil. Ze hadden een zondig leven geleid. Welke zonden had Ingulphus begaan?
3. Waarom was Jerusalem de belangrijkste bedevaartplaats?
4. Welke gevaren dreigden tijdens de reis? Ingulphus noemt er een paar. Kun je er zelf een of meer bedenken?
5. Ingulphus vond Arabieren maar niks. Diefachtig en bloeddorstig noemt hij ze. Welke godsdienstige reden zou hij hebben gehad om zo over Arabieren te denken?
6. Achim, de Sultan van Egypte, komt er bij Ingulphus ook niet goed af als vernietiger van heilige plaatsen. Noem een feit waardoor Achim toch ook weer niet zo beroerd kan zijn geweest.

De Nijlreizen van de familie Tinne

"Dat komt ervan, van al dat reizen"

Bijna dagelijks zijn er op de TV documentaires en reisverslagen te zien over allerlei landen, hoe verweg ook.
Nog niet zolang geleden bestond er nog geen video-, film- en fotoapparatuur. Boeken, schilderijen en verhalen van reizigers verschaften nieuwsgierigen enige kennis van verre landen. En enkele zeer ondernemende mensen gingen zelf op pad om te kijken en .... om te ontdekken, want er viel nog heel wat te ontdekken in het midden van de 19e eeuw. Vooral grote delen van Afrika waren nog steeds niet in kaart gebracht. Er ontstond onder andere een competitie tussen verschillende reizigers wie het eerst de oorsprong van de Nijl zou ontdekken.

Deze ontdekkingsreizigers waren in hun tijd zeer populair. Het waren de helden van hun tijd. Maar ook nu nog spreken deze mannen tot de verbeelding. Wie heeft niet gehoord van Stanley en Livingstone? Of van Speke en Grant ? Mannen die door volledig onbekend gebied trokken en op elk moment met de meest verschrikkelijke beesten en ziektes geconfronteerd konden worden. Regelmatig konden de burgers in Amerika en Europa in hun krant spannende verslagen lezen van de tochten van Livingstone door het hart van Afrika. En de kranten hadden zoveel succes met deze verhalen dat ze zelfs bereid waren de expedities te financieren. Maar er waren ook heel wat mensen, die niet zo beroemd geworden zijn en op eigen kosten gingen; de dames Tinne bijvoorbeeld...

Alexandrine Tinne (1835-1869)

De bekende ontdekkingsreiziger Livingstone schreef na het overlijden van Alexandrine Tinne: '*Toch wordt niemand door mij hoger aangeslagen dan de Nederlandse dame, mejuffrouw Tinne, die, na het grootste verdriet te hebben doorstaan, op grootse wijze volhardde, alle moeilijkheden ten spijt*'.

Wie was deze juffrouw die door de Livingstone zo hogelijk gewaardeerd werd? Ze was één van de belangrijkste verkenners van het Afrikaanse continent in dezelfde tijd als Stanley en Livingstone.

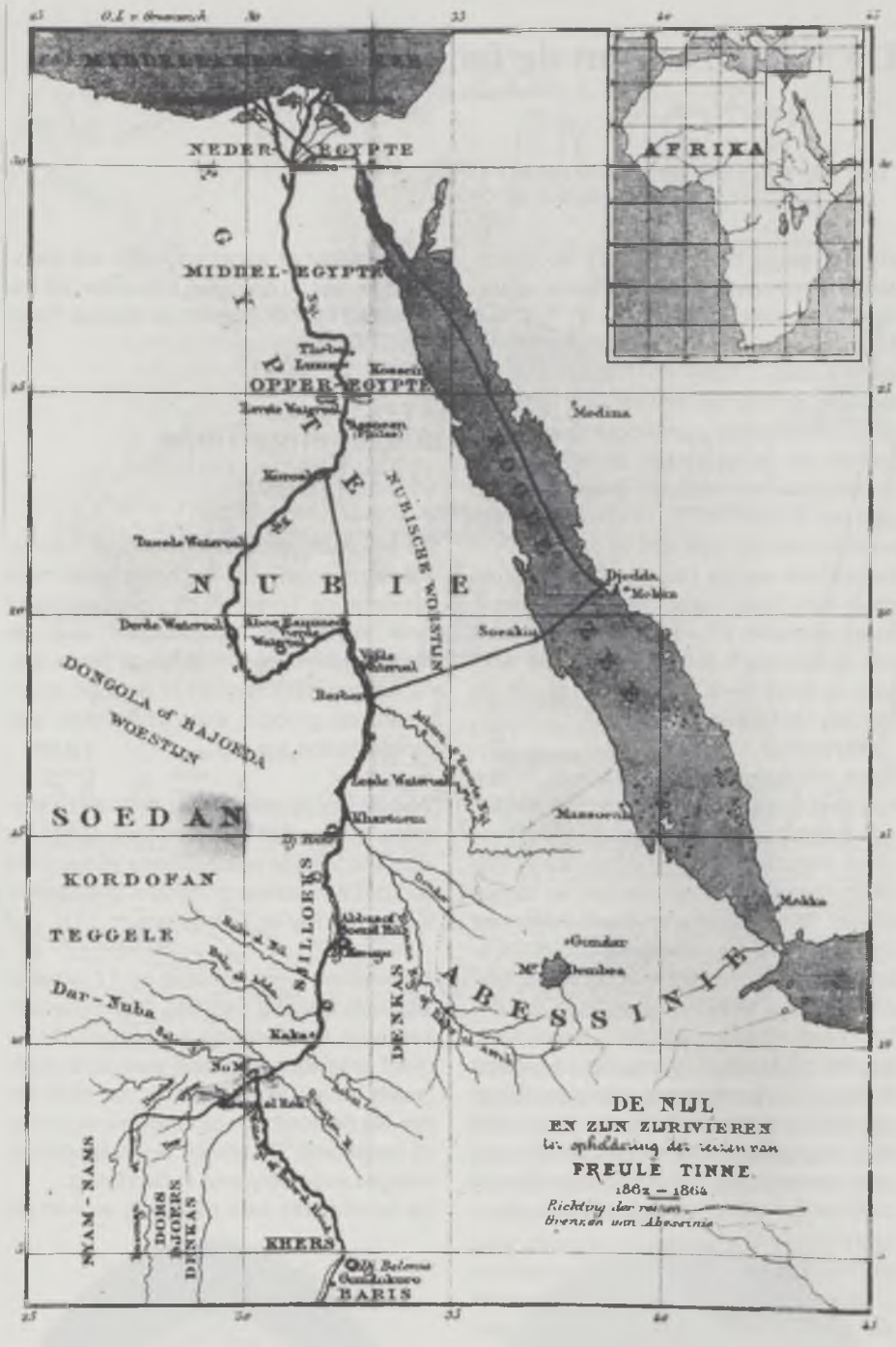
Alexandrine werd geboren op 17 oktober 1835 als dochter van een steenrijke suikerbaron en Henriëtte van Capellen. Ze bleef enig kind. Ze had een paar halfbroers uit een vorig huwelijk van haar vader. Na de dood van zijn eerste vrouw was hij hertrouwd. De familie woonde aan het statige Lange Voorhout in Den Haag.
De familie was zeer reislustig en had de

Alexandrine Tinne.

Henriëtte Tinne-van Capellen.

gewoonte om in ieder geval de winter elders door te brengen, bij voorkeur aan de kust van het zonniger Middellandse Zee gebied.

In 1844 stierf de vader van Alexandrine, maar de gewoonte om te reizen bleef. In de periode dat ze wel in Den Haag was, trok ze veel aandacht van het stijve Haagse society publiek. Ze verscheen op bals en recepties in zelf ontworpen, tamelijk vreemde gewaden en hoeden. En ze reed veel te wild op haar paarden door het Haagse Bos. Maar veel werd haar vergeven, omdat haar moeder een persoonlijke vriendin van de koningin was. Het gerucht ging dat Alexandrine de gemalin van één van de prinsen zou worden.

Op reis naar het Midden Oosten

Vanaf 1854 begint Alexandrine aan wat meer avontuurlijke reizen dan die naar de Franse Middellandse Zee-kust, eerst met haar moeder en later ook alleen.
17 December 1855 zet ze voor het eerst voet op Egyptische bodem. Na alle tempels en graven bekeken te hebben, kwam ze op het idee een echte karavaantocht te maken naar de Rode Zee. Voor haar moeder was deze tocht een ramp. Niet zo vreemd voor een deftige Haagse dame van 60 jaar. Maar eenmaal geroken aan deze manier van reizen, kon Alexandrine er geen genoeg van krijgen en haar moeder moest wel mee.

In april 1856 meldden de dames Tinne zich bij een stomverbaasde Nederlandse consul te Jaffa. Tot zijn grote ontsteltenis hoorde hij van hen dat ze buiten de stad in een tentenkamp met hun bedienden logeerden en van plan waren de Paasdagen in Jeruzalem door te brengen. Palestina was toendertijd voor blanken levensgevaarlijk door allerlei roofzuchtige bedoeïnenstammen en er liep nog geen weg door het rotsachtige Judea naar Jeruzalem. Toch waren de beide dames met Pasen in Jeruzalem.

Misschien was het reizen nu en dan afzien, geld was er in overvloed. Om uit te rusten huurden de dames een klooster in de bergen bij Beiroet. Daar bleven ze een half jaar. Om de tijd te doden liet Alexandrine door tien sjouwers een piano over de steile rotsen naar het klooster brengen.

November 1857 arriveerden de dames na veel omzwervingen weer in Den Haag met hun Egyptische bediende Halib, die veel bekijks trok.

De eerste ontdekkingsreis naar de oorsprong van de Nijl

Op 21 augustus 1861 zijn de dames Tinne weer in Egypte. Dit keer is het gezelschap uitgebreider: Alexandrine; Henriëtte, haar moeder; Adriana, een zus van haar moeder; de Egyptische bediende Halib en

klio
nummer 6/91
pagina's 32 en 33

twee kameniersters, Anna en Flora. De laatste had de eerste tocht ook reeds meegemaakt.

Ter voorbereiding van de grote reis naar het hart van Afrika, nestelt het gezelschap zich in Caïro in een huis wat volledig ingericht was met luxueuze meubels, gordijnen en huisraad uit Den Haag vooruitgezonden.
Ondanks alle luxe bleef het voor tante Addy (Adriana) een verschrikking. Alexandrine schrijft aan een oom: '*.. Wat een reizigster is me dat. Aangezien ze zich verbeeldt onmiddellijk een zonnesteek op te lopen, wil zij niet anders dan in de avond naar buiten gaan en als ze een keer overdag naar buiten moet omdat het niet anders kan, dan zou je eens moeten zien wat ze allemaal op haar hoofd zet- hoeden, voiles, zakdoeken, paraplu en de hemel weet wat nog meer. En als ik erop aandring dat zij eens met mij mee moet gaan om de een of andere curiositeit te gaan bekijken dan vraagt zij mij waarom ik haar niet ineens doodmaak, want ik wil haar toch vermoorden..Eens of tweemaal had ze het besluit genomen op een ezel de stad in te gaan (je weet dat dat hier de gewoonte is) maar toen ze eenmaal op straat was temidden van de kamelen, de buffels, de keelklanken en de sombere en bizarre figuren die hier de menigte uitmaken, gilde ze en stond erop weer naar huis gebracht te worden en daar zij, als zij buiten de stad komt, het stof niet kan verdragen, zit er niets anders op dan dat ze altijd thuis blijft.*'

De manier van reizen van deze familie vergde de nodige voorbereidingen. Henriëtte schrijft in een brief iets over de bagage:

- 800 pond sterling in kopergeld. Voor het vervoer hiervan waren 10 kamelen nodig. Papiergeld was moeilijk te wisselen.
- 40 watervaten;
- 6 tenten;
- ijzeren ledikanten;
- matrassen;
- 34 kisten meubels, gravures, boeken en spiegels.

Het eerste deel van de reis werd per schip gemaakt. Vanaf Korosko was verder varen onmogelijk en werd een karavaan samengesteld om de Nubische woestijn door te steken. De karavaan bestond uit: 102 kamelen, 30 drijvers en 6 gidsen. Het geheel stond onder leiding van sjeik Ahmed.
Deze sjeik bleek de nodige charme te bezitten. Hij slaagde erin zelfs tante Addy, die het eerst uitgilde van doodsangst toen ze op een kameel werd gehesen, zodanig te kalmeren dat ze de tocht wel "aardig" begon te vinden. De reis duurde 18 dagen en veroorzaakte de nodige commotie bij de oude dames toen er een zandstorm opstak die hen verplichte dagenlang in een tent te blijven liggen.

11 April kwamen ze aan in Khartoem, de hoofdstad van Sudan. Khartoem werd door de ontdekkingsreizigers gebruikt als uitvalsbasis om de oorsprong van de Nijl te vinden. Ze waren niet de enigen in Khartoem. Niet iedereen was blij dat zij er waren. De ontdekkingsreiziger Baker schrijft naar zijn broer: '*Er zijn hier Nederlandse dames, die zonder begeleiding van heren reizen. Ze zijn heel rijk en hebben de enige stoomboot die hier te vinden is, gehuurd voor 1000 pond. Ze moeten krankzinnig zijn.*'

Inderdaad aan geld geen gebrek en slechts de natuur kon een hindernis zijn om het doel, het hart van Afrika , en daarmee de oorsprong van de Nijl, te bereiken. Ze vertrokken opgewekt op hun boot. Maar vanaf Gondokoro was de Witte Nijl niet meer te bevaren en stokte de reis. Alexandrine wilde te voet verder, maar helaas voor haar, ze werd ernstig ziek. Na een maand keerde het gezelschap terug naar Khartoem.

Het plan om het hart van Afrika te bereiken bleef bestaan. Alexandrine schrijft: '*Als je de kaarten voor je neemt, dan zul je zien dat er in het zuidwesten, in de richting van de evenaar, een grote ruimte ligt zonder namen. Daar willen we heen.*'

Een verschrikkelijke tweede poging

Het nog vage plan om te proberen het hart van Afrika te bereiken werd plotseling werkelijkheid toen twee berooide maar ervaren en wetenschappelijk zeer onderlegde ontdekkingsreizigers, von Heuglin en Steudner, in Khartoum aankwamen. Na een weinig succesvolle expediditie langs de Blauwe Nijl waren ze geheel platzak. Met het geld van de dames konden ze opnieuw een poging ondernemen de oorsprong van de Nijl te ontdekken.
De heren stonden verbaasd over de omvang de expeditie. Von Heuglin noteert dat op de stoomboot, 2 dahabia's en twee andere zeilboten het volgende vervoerd moest worden:
200 personen, 30 ezels en muildieren, 4 kamelen, 1 paard, een grote hoeveelheid munitie, proviand voor 10 maanden, kisten vol kralen en kaurischelpen (betaalmiddel).

Het zou een tocht vol rampen worden. De twee wetenschappers gingen de grote karavaan vooruit om de route te verkennen, maar ze werden ziek (waarschijnlijk malaria) en Steudner stierf. Von Heuglin voegde zich bij de dames en in gezelschap van 500 dragers en 70 soldaten ging het op weg naar het onbekende.
De expeditie liep vast in de regen en de modder van het moerasgebied bij Mesjra er Req. Tot overmaat van ramp stief Henriëtte.
Alexandrine schrijft: '*Op 16 juli nam ze de kinine, die meneer Heuglin had voorgeschreven, maar helaas scheen er iets laxerends in te zitten, want veel mensen die het namen, kregen onmiddellijk diarree. Moeder kreeg het ook en werd erg ziek. Vanaf dat ogenblik kreeg ze een brandende dorst, die tot het einde toe steeds erger werd. Haar dorst was verschrikkelijk. Niets kon hem lessen (....) .Op zaterdag de 22ste (....) sliep ze ongewoon lang. Ik ging verschillende keren naar haar toe, maar wilde haar niet wakker maken, tot ten slotte de bediende wat nader kwam en zag dat ze dood was!*'

Een maand na de dood van Henriëtte stief ook de kamenierster Flora. Intussen waren Speke en Grant in Khartoum aangekomen. Door hun verhalen werd tante Adriana, die achter gebleven was in Khartoum, erg bezorgd en ze organiseerde een reddingsexpeditie. In Wau, het dorpje waar Steudner begraven was, ontmoetten de beide expedities elkaar. Alexandrine en von Heuglin hadden eindelijk hun reis voort kunnen zetten. Hun dragers voerden twee kisten mee, waarvan de naden hermetisch waren afgesloten met hars en waarin de stoffelijke overschotten van Henriëtte en Flora lagen. Verder hadden ze niet veel meer te dragen want de voorraden waren vrijwel uitgeput. De reddingsexpeditie kwam dus als geroepen.
Maar het zwaarste deel van de terugtocht moest nog komen. Enkele dagen na vertrek uit Wau stierf ook Anna, de andere kamenierster. Drie kisten moesten nu meegesjouwd worden.

Later schreef Alexandrine over deze tijd: '*Na die afschuwelijke maanden heb ik een monsterachtige terugtocht gehad, die in niets geleek op onze aangename en luxueuze heenreis. Maar het kon mij natuurlijk niet schelen, want dit stemde alleen maar overeen met mijn gevoelens. De negers (in de dorpen) waren vijandig, aangezien ze*

ze verschrikkelijk mishandeld waren door de slavenhandelaars, nog niet lang geleden. Zo gauw zij een karavaan aan zagen komen, verlieten ze hun dorpen, namen al hun voorraden mee en gooiden de bronnen vol met zand. Na een vermoeiende dagmars moesten we soms een halve nacht graven, voor we een druppel water vonden en we hebben de natte moddder uitgezogen.'

Na een jaar ellende kwam Alexandrine weer terug in Khartoum en viel snikkend in de armen van haar tante Adriana.

En daarna....?

Lang zou tante Adriana niet meer leven.
7 Weken later overleed ze in Khartoum en er waren nu 4 doodskisten te transporteren. De terugtocht naar Caïro verliep ook bepaald niet vlekkeloos. Alexandrine moest zelfs de koning van Nederland, Willem III, te hulp roepen om terug te kunnen keren naar Caïro.
Alexandrine bleef, eenmaal in Caïro, daar wonen. Een halfbroer en zijn vrouw kwamen de kisten halen. Ze is niet meer terug geweest naar het hart van Afrika maar ze is wel blijven reizen. Vooral het gebied van de Toearegs trok haar belangstelling.
In de brief van 23 mei 1868 schrijft ze aan haar halfbroer: '*A propos, als mij op mijn reizen iets overkomen zou, als ik gedood zou worden, wat toch heel goed mogelijk is, dan zal men ongetwijfeld zeggen: Ja, dat komt er van, van al dat reizen! Arme Alexine, wat een dood.....*'

Ruim een jaar later, op 2 augustus 1869, werd zij in een kamp ten zuiden van Tripoli door Toearegs en Arabieren op gruwelijke wijze vermoord. Zij was toen 33 jaar. De plaats waar ze begraven werd, is onbekend.

OPDRACHTEN

1. Kleur de tochten van Alexandrine in op het kaartje.
2. Wat is een suikerbaron?
3. Waarom zou tante Addy meegegaan zijn op reis?
4. De familie neemt kopergeld mee op de expeditie. Waarom? Later blijkt ook dat niet zo goed te werken. Waaruit blijkt dat?
5. Welke nationaliteit hadden de verschillende ontdekkingsreizigers?
6. Waarom zouden Steudner en von Heuglin vooruit getrokken zijn?
7. Wat bedoelde Livingstone met: '*Toch wordt niemand door mij hoger geacht (....) die, na het grootste verdriet te hebben doorstaan, op grootste wijze volhardde, alle moeilijkheden ten spijt.*"
8. Wat vertelt Alexandrine over de negers die ze ontmoet? Wat was daarvan de achtergrond?
9. Waarom zouden de kisten meegesjouwd worden? Steudner werd wel ter plekke begraven?

